

“To” , “Ken” , “Katana” ve “Shinken” Terimleri Üzerine

Alper AYDINAY

Kiryoku Iaido Dojo, Şubat 2010

“Japon kılıcı” terimine karşılık olarak günümüzde dojo terminolojisinde ve günlük konuşma dilinde kullandığımız farklı kelimelerin anlamları ve kullanım biçimleri sıkça tartışılan konulardan biridir. Örnek olarak; günümüz Türkçe’sinde rastladığımız bıçak, hançer, kama, saldırma, kasatura, çakı, teke kulak gibi aslında tamamen farklı anlamları olan kavramların hepsinin birden birbirinin yerine kullanılabilmesi, konuya ilgisiz kişilerce sanki birbirinin aynı gibi algılanmasına neden olmaktadır. Daha da kötüsü bu yanlış kullanım güncel iletişim araçları sayesinde giderek yaygınlaşmaktadır. Bu durumun çok benzeri günümüz Japonca’sında ve doğası gereği Japonca terminolojiyi kullanmak durumunda olan savaş sanatları dojolarında “Japon kılıcı” özelinde de görülmekte ve özellikle kılıç sanatlarına yakın olmayan kesimlerde doğru olmayan kullanımlar günlük hayata yerleşmektedir.

Özellikle mudansa iaidokaların terminolojiye tam olarak hakim olmamaları kılıç terminolojisini yanlış öğrenme ve yanlış kullanmalarına sebep olabilmekte ve bu durum eğitimlerinin ilerleyen safhalarını olumsuz etkileyebilmektedir.

Konu başlığında geçen terimlerin anlamları ve doğru kullanımları için genel hatlarıyla verilen aşağıdaki bilgiler, kılıç sanatlarının icracıları için gelecek araştırmalarına referans olması amacıyla mümkün mertebe özet ve tanımlayıcı olarak düzenlenmiştir.

“Ken”¹ kelimesinin Japonca’daki pek çok terim gibi Çince’den geçtiği bilinmektedir. Japon saray zümresinin Çin Tan’g hanedanı uygulamalarını kendi medeniyetleri için örnek aldıkları M.S. 7.yy. – 10.yy döneminde, Çin’de “Jian”² isimli düz ve çift ağızlı kılıç yaygın olarak kullanılmaktaydı. Bu dönemde Jian savaş kullanımından ziyade üst düzey subay ve soyluların sınıf göstergesi haline gelmişti.

Tarihsel etkileşim içerisinde Jian teriminin Japonca’da “ken” haline geldiği tahmin edilmektedir. Japonya’da önceleri bronzdan imal edilen ken, sonraları düz ve tek ağızlı olarak “chokuto” adını almıştır. Ancak ken Japon savaş tarihinde savaş kılıcı olarak herhangi bir eserde veya kayıta yer almamaktadır. Sadece bazı Budist rahiplerinin Çin anakarasındaki muadillerinden etkilenecek dini tören kılıcı sıfatı ve “Daku-ken” ismiyle kullandıkları bilinmektedir.³

Japon kılıçlarının yapısal sınıflandırılmasında “ken” terimi düz ve çift ağızlı kılıçları temsil eder. Günümüzde “shinai” kullanımının esas alındığı sporun “ken-do” olarak adlandırılmış olması sadece bu anlama bir benzerliktir.

¹ Terimlerin kelime kökleri için Çince ve Japonca karakterlerin temsil ettiği seslerin latin harfleri ile yazılması (Çince Pinyin ve Japonca romaji veya romanize Japonca) kolay okuma için tercih edilmiştir.

² Türkçe “Cen” okunur

³ Carlo Guisepe Tacchini, SwordForum.com article difference btw terms "to" and "ken" - 01-31-2010

Buradaki “Ken” ismi shinai’nin düz oluşuna değil “ken” teriminin “kılıç” manasına atfı dolayısıyladır. Çünkü modern Japonca’da ken terimi, aynı Çin’cedeki Jian gibi, genel olarak “kılıç” anlamında yaygın kullanılmaktadır.

“To” kelimesi yine Mandarin Çincesindeki “Dao” veya Kanton Çincesindeki “Dou” kelimelerinin Japonca karşılığı olarak ortaya çıkmıştır. Kelime anlamı olarak tek ağızlı ve hafif eğimli kılıç, bıçak veya kesici alet manalarında kullanılır.

Günümüzde yukarıda belirtilen anlamıyla “Japon (Samuray) Kılıcı“ dendiğinde “shinogi-zukuri” yapısında, yüksek “fumbari”⁴ yani habaki’den kissaki’ye gittikçe daralan namluya (nagasa) sahip tek ağızlı ve eğimli (sori) kılıç tipi anlaşıldığından, terminolojik olarak “Nihon-to” deyiminin kullanılması son derece yerindedir.

Benzer şekilde iaido amaçlı imal edilmiş aynı yapısal özellikleri içeren kılıç için iai sıfatıyla tamlanan “to” teriminin “iai-to” olarak kullanılması da yine isabetli bir örnektir. Bu itibarla, Iaijutsu’da keiko amaçlı yapılmış ve ahşaptan imal edilen ancak yapısal olarak iaito’yu çağrıştıran antreman kılıcı için benzer sebeplerle “bokken” ‘den ziyade “boku-to” isminin kullanılması da anlamına daha uygun olmaktadır.

Ken kelimesinin yukarıda anlatılan günlük ve genel olarak kılıç anlamı, günümüz terminolojisinde “Shinken” kelimesinin türemesine neden olmuştur. Japonca “Shin”⁵ farklı kanji karakterlerle farklı manalara gelmektedir, bunlardan yaygın olan ikisi “yeni”⁶ ve “gerçek” anlamında kullanılmaktadır.⁷

Shinken güncel kılıç terminolojisine kesme ve saplanma yeteneği olan, bu manada “gerçek”, aynı zamanda antik değeri olmayan, bu anlamıyla da “yeni” japon kılıcı olarak yerleşmiştir. Shinken denildiğinde yaptığı çağrışım shinogi-zukuri tarzındaki ve günümüzde iaido, tameshigiri ve iaijutsu maksatlı kullandığımız yapıdaki japon kılıcı anlaşılırmaktaysa da, bu terimi “to” bahsinde anlatıldığı sebeplere istinaden “shin-to” olarak kullanmak doğru değildir. Çünkü Shinto terimi Japon kılıç terminolojisinde, moğol istilası sonrası çıkan iç savaşların bittiği M.S. 1596-1780 Edo - Tokugawa döneminde eski tekniklerin geliştirilmesi⁸ ile imal edilen kılıçlara tarihsel sınıflandırmada verilen özel bir isimdir. Bu sınıflandırmada shin-to’yu kronolojik olarak takip eden ardılları sırasıyla “shin-shin-to” ve “gendai-to” isimlerini almaktadır.

M.S. 400’lü yıllarda “chokuto” tipi Çin Jian’ından devşirme kılıçların ilk ortaya çıkışından yaklaşık 3 yy. sonra, sürekli feodal bir iç savaş halinde olan Japon savaşçıları at üzerinde ve tek elle çekilerek kullanılabilen bir silaha gereksinim duymuşlardır. Bu ihtiyaca cevap verebilmek için kılıç ustaları ilk kez “Heian Dönemi” ‘inde (M.S. 794 – M.S. 1185)⁹ chokuto’nun ardılı olarak yaklaşık benzer tekniklerle, “koshi-zori” tipinde yani eğim merkezi kabzasına

⁴ Kılıç namusunun kabzanın bittiği yerden itibaren en ucuna kadar olan en ve kalınlığındaki değişim oranını temsil eden terimdir. Özellikle Bizen bölgesi kılıçlarının karakteristik özelliği yüksek fumbari oranıdır.

⁵ Türkçe Şin okunur

⁶ Mandarin Çincesinde Xin (Şin) “yeni” anlamında Japonca ile aynı ses olarak, Zhen (Cın) ise “gerçek” manasında kullanılır. Hanji karakterleri Kanji dekiler gibi farklıdır.

⁷ Kakuta Sensei ile Sohbetler, Anadoluiaido dojosu, 2005

⁸ Samurai, the weapons and the spirit of japanese warrior. Clive Sinclair ISBN 1-59228-720-4

⁹ Foging of a Japanese Katana. Michael Morimoto, Colorado School of Mines, 14.06.2004

yakın ve yüksek fumbari'ye sahip, ince, uzun ve narin bir kılıç geliştirmişlerdir. Bu kılıç, dönemin “daito”¹⁰ sınıfının temsilcisi olarak “tachi” adı ile literatüre geçmiştir¹¹.

Moğol istilaları sırasında (geç 1200 'ler) ağır moğol zırhları karşısında tachi yüksek oranda hasarlanmış ve bu durum kılıç ustalarını daha sağlam ve gerekirse tamir edilebilir bir kılıç yapısı yaratmaya yöneltmiştir. İşte bu dönemde farklı sertliklerde iç yapı çeliği (shingane) ve dış ceket çeliği (kawagane) tekniği geliştirilmiştir.

Bu yöntemle yapılan “kobuse” tipi tachi oldukça ağır ve tek elle kullanımı pratik olmayacak bir yapıya büründüğünden, hem tek elle çekilebilecek ve kullanılabilir hem de sadece at üzerindeki değil yaya savaşçıların da rahatlıkla taşıyabileceği, tachi'ye nispetle daha kısa ve daha az eğimli bir kılıç ihtiyacı belirlemiştir.

İşte bu gelişmelerin yaşandığı takip eden Muromachi döneminde (M.S. 1338 - M.S. 1573) ortaya çıkan ve yukarıda bahsi geçen özelliklerdeki bu son derece gelişmiş ve kullanım pratikleri açısından mükemmel ulaşılmış olan özel kılıcın adı “uchi-gatana”¹², bir diğer söylenişle efsanevi “katana”dır.

Geometrik ve konstrüktif yapısının verdiği avantajla, katananın taşınması için yeni bir stil ve kullanımı için gerek defansif gerekse ofansif yeni teknikler geliştirilmiştir. Keskin ağız yukarı bakacak şekilde obi arasına yerleştirilen katana ile tek hareketle çekiş ve kesiş (nuki-tsuke) ve tek hareketle çekiş ve blok (uke-nagashi) yapabilme kabiliyeti mücadelede savaşçıya hız ve avantaj sağlamaktadır. Bu teknikler katananın nihon-to dünyasındaki en mükemmelleşmiş kılıç olmasını pekiştirmektedir.

Görüldüğü gibi aslında “katana” terimi belli bir dönemde üretilmiş ve belli yapısal özellikleri olan özel bir kılıç tipine verilen isimdir. Ancak kamakura döneminden sonra üretilen kılıçların büyük çoğunluğu katana yapısındadır. Katananın taşıma ve kullanım kolaylığı, sivil kıyafetle taşınabilme avantajı, döneminin sho-to¹³'su wakizashi¹⁴ ile beraber dai-sho¹⁵ olarak taşınması gibi vazgeçilmez özellikleri “katana” teriminin dönemin terminolojisinden günümüz kullanım diline¹⁶ kadar “kılıç” terimi yerine yerleşmesinde önemli rol oynamıştır.

Bu teriminin popülerliği günümüzde iaido, aikiken ve tameshigiri gibi disiplinlerde yer alan özellikle Kuzey Amerikalı ve Avrupalı uygulayıcıların, digital medya aracılığıyla “katana” adı altında pazarlanan seri imalat shinkenleri tercih etmelerine de yol açmaktadır. Bunlara güzel bir örnek Çin

¹⁰ Uzun kılıç

¹¹ Tachi kelimesi Heian öncesi Nara periyodu kaynaklarında da dönemin genel anlamda kılıç ve kesici alet terimine karşılık kullanılmakta olup “keserek ikiye bölme” anlamında “tachikiru” teriminden türediği sanılmaktadır. - The Japanese Sword, a comprehensive guide, Kanzan Sato ISBN 4-7700-1055-9 (1983 Japan) sayfa 28 - 29

¹² Uchi-gatana terimine tarihi kaynaklarda en erken Kamakura döneminde (M.S.1192-1333) rastlanır. Ancak bu dönemde Tachi'nin sosyal alandaki ağırlığı sebebiyle, katananın en mükemmel ulaştığı ve tercih edilebildiği çağ Muramachi dönemine tarihlenir. – The Japanese Sword, a comprehensive guide, Kanzan Sato ISBN 4-7700-1055-9 (1983 Japan) sayfa 62-63

¹³ Kısa kılıç

¹⁴ Boyu 2 shaku'dan (60,6 cm) kısa ve katana ile benzer özelliklerdeki kısa kılıç

¹⁵ Uzun ve Kısa kılıcın beraber bir arada bulunması veya taşınması

¹⁶The Japanese Sword, a comprehensive guide, Kanzan Sato ISBN 4-7700-1055-9 (1983 Japan)

imalatı “Paul Chen Practical Plus Katana¹⁷” verilebilir. Bu kılıçlar her ne kadar yapısal olarak katana özelliklerine yakın olsa da yukarıda anlatılan sebeplerle shinken olarak nitelenmesi daha uygundur. Eğer herhalükarda kılıcın yapısına da atıfta bulunulmak isteniyorsa “shinken katana”, “shin-to tachi” gibi tanımlamalar kullanılmalıdır. Benzer şekilde anlam bütünlüğünü muhafaza etmek amacıyla, konuşma ve dojo dilinde kılıç tanımlanmak istendiğinde tercihen ahşap kılıcı “boku-to”, metal antrenman kılıcını “iai-to”, keskin kılıcı ise “shinken” olarak nitelemek en uygunu olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Historical classification of wakizashi and the taxonomy of nihon-to based on their blade length and function/purpose. S.Alexander Takeuchi, PhD. Dept. Of Sociology University of North Alabama. January 24, 2004
2. Samurai, the weapons and the spirit of japanese warrior. Clive Sinclaire ISBN 1-59228-720-4
3. Faging of a Japanese Katana. Michael Morimoto, Colorado School of Mines, 14.06.2004
4. The Japanese Sword, a comprehensive guide, Kanzan Sato ISBN 4-7700-1055-9 (1983 Japan)

¹⁷ Hanwei Swords www.japaneseswords4samurai.com